

Muistelu

Heikki Luostarinen

Heikki Luostarinen
Toimitussihteeri 1986–1988
Kuva: Jonne Renvall

Pahkasika ottaa ohjat

Toimin Tiedotustutkimus-lehden toimitussihteerinä vuosina 1986–1988. Päätoimittajana oli silloin Irma Kaarina Halonen. Vuonna 1988 (2/88) lehti julkaisi ensimmäisen ”tiedotusopin naistutkimuksen” teemanumeron. Samana vuonna perustettiin Tampereella Naistutkimus-lehti ja ilmestyi Evelyn Fox Kellerin teoksen ”Tieteen sisarpuoli” suomennos.

Hieman aiemmin numerossa 1/88 juhlittiin Tiedotustutkimus-lehden kymmenen vuotta kestänyttä matkaa. Juhlan kunniaksi oli haastateltu Taimi Torvista, Veikko Pietilää, Jyrki Jyrkiäistä ja Stuart Hallia. Numero oli omistettu samana vuonna kuolleen Ilkka Kahman muistolle.

Ajankuvaa lienee sekin, että vielä hetki aiemmin kirjoituskoneella nakuteltu Tiedotustutkimus siirtyi vuonna 1988 ”laseraikaan”. Samana vuonna toimitussihteeri antoi ohjeita lehden ”lerppukätisille avustajille” – korput, muistitikut ja pilvipalvelut odottivat silloin vielä tuloaan. Samoihin aikoihin lehti kertoi keskustelua herättäneestä tapauksesta, jossa Helsingin kaupungin ulosottomiehet yrittivät takavarikoida Irma Sulkusen Miina Silanpäättä koskeneen kirjan käsikirjoituksen. Takavarikkoa vaati Sulkusen työtä rahoittanut

Miina Sillanpään säätiö. Ulosotto jäi kuitenkin toteuttamatta, sillä se koski paperista käsikirjoitusta, ei mikrotietokoneen kovalevyä.

Tiedotustutkimuksen ote oli 1980-luvun lopussa varsin keskustelevalta, juttuja kommentoitiin usein, vaikka alan vilkkain debattivaihe olikin jo takana. Numerossa 4/86 oli kolme kirjoittajaa siteerannut samaa kappaletta Kauko Pietilältä ("...debatin kuluessa minulle alkoi selvitä, että eteenpäin päästäkseni on tieto-opilliset kysymykset hylättävä..."). Lehti nimesi tuon lainauksen "vuoden iskurisitaatiksi".

Tutkimusalan sisäistä keskustelua oli niin paljon, että se kiinnosti myös muita. Hallinnon tutkimus -lehti pohti oman alansa keskustelemattomuutta kirjoittaen: "Mitään esimerkiksi tiedotustutkimuksen tai tieteen tutkimuksen alueilla viime aikoina käydyn keskustelun kaltaista ajatuksenvaihdon pidäkkeettömyyttä tai teoreettisten peruskysymysten pohdintaa ei lähivuosina ole ollut havaittavissa". Tiedotustutkimus totesi, että matolla ja lattialla on vissi korkeusero.

Oma roolini noina vuosina oli toimitussihteerin tavanomaisten askareiden ohella pitää kahta palstaa. Pääkirjoitusten jälkeen oli toimitussihteerin palsta, jossa julkaistiin käytännöllisiä selityksiä ja opastuksia: Miksi lehti oli myöhässä, mikä oli seuraavan numeron mahdollinen teema ja mikä sen ilmestymispäivä ("Seuraava mahdollisuus jättää Tiedotustutkimus lukematta on marraskuun lopussa"). Palstalla yritettiin myös innostaa tutkijayhteisöä kirjoittamaan artikkeleita – tai edes jotakin: "Toimitus puuttuu kotimaisten artikkeleitten tarjonnan vähäisyyteen. Kirjoittajalaarit on käyty läpi, kitukasvuiset ja vääräsäärisetkin on kelpuutettu. Ei auta" (4/87).

Toimitussihteerä saattoi myös tehdä nostoja lehden sisällöstä. Numerossa 2/87 keuhuttiin Heikki Mäki-Kulmalan kuvausta ajan suomalaisesta politiikasta: "Tänään me elämme lerppahuulisten velvollisuuskameleiden aikaa".

Toinen palsta oli lehden loppuun sijoitettu "Peilillä peilaten", jonka tarkoitus oli tarjota tila hieman vapaampaan ajankohtaisten yhteiskunnan ja tutkimusalan asioiden kommentointiin. Tarjontaa ei juuri ollut, joten nakutin palstaa pääosin itse, ja joitakin katkelmia julkaistiin lehdessä myös vuosina 1989 ja 1990.

Tieteellisissä julkaisuissa sanat ja niistä luettavat merkitykset pyritään asettamaan suoraan ruotuun, eikä esimerkiksi ironiaa tai sarkasmia sallita. Peilillä peilaten oli antanut mahdollisuuden älylliseen huumoriin jo aiemmin, mutta omissa käsissäni se siirtyi alueelle, jota voinee kutsua karvalakkiluokan dadaksi tai nonsenseksi – tai hieman arkisemmin koululaishuumoriksi. Oli yksin lukijasta kiinni, jos jutuista löysi jonkin järjen. Kun kontrasti lehden muuhun sisältöön oli suuri, en saanut pidettyä itseäni kurissa vaan kasvatin törmäyksen tyylilliseen lakipisteeseen. Olin lukenut Pahasikani huolella.

Irma Kaarina Halonen suhtautui yritelmiini huumorintajuisesti ja pitkämielisesti. Palautetta jutuista ei juuri tullut – paitsi kerran: Olin irvailut Peili-palstalla silloisen sosiologian taipumusta valita aiheita, joiden julkisuusarvo oli suuri ("Makkaran vaikutus uuden keskiluokan tv-väkivaltaan ja työpaikkarakkauksiin") ja aloitin sarjan "Sosiologia – tieteen Paraguay". Ystäväpiiriini kuului tuolloin useita sosiologeja, ja sisäpiirin huumori karkasi väärälle areenalle.

Vertaus Alfred Stroessnerin hallitsemaan diktatuuriin suututti muutaman muun sosiologin aivan oikeasti, ja jouduin paikkaamaan asiaa lehden puolesta seuraavassa numerossa: "Tarkoituksemme ei ollut verrata sosiologiaa Paraguayhyn. Aivan päinvastoin".

Pientä rajankäyntiä oli muihinkin suuntiin. Dan Steinbock julkaisi vuoden 1986 alussa kirjoituksen ja haastattelun, joissa hän roimi elokuva- ja tv-tutkimuksen ja opetuksen kehnoa tilaa Suomessa. Alalla oli Steinbockin mukaan kahdenlaisia puoskareita: esseistejä,

jotka ovat ”nivoutuneet lähinnä Filmihullun pohjamutiin” sekä Tiedotustutkimus-lehden laitamille ryhmittyneitä filosofisesti suuntautuneita elokuvan mysteerioita pohtivia ”ikuisia tutkijoita”, jotka kirjoittivat, miten ”se-ja-se on lukenut sitä-ja-sitä”. Ja kuitenkin näitä veitikoita käytetään elokuvan, television ja jopa valokuvauksen opetuksessa, Steinbock sanoin: ”Se on fiasko”.

Hieman hämmentynyt Tiedotustutkimus osasi vastata vain tämän: ”Hyvä on, jos puoskarit pysyvät Tiedotustutkimuksen **laitamilla**. Yrittäköötkin tulla **pohjamutiimme** niin näkevät! Pohjamutiimme ei koske kukaan!”.

Samoihin aikoihin Erkki Lehtola moitti Sanomalehtimies-lehdessä maakuntalehtien pääkirjoituksia, jotka hänen mukaansa ”ovat tämän valtakunnan kuivinta tekstiä, ellei mukaan oteta Tiedotustutkimus-lehden artikkeleita”.

Peilipalsta oli ylpeä siitä, että Tiedotustutkimus kelpasi tylsyyden absoluuttiseksi nolapisteeksi, johon voitiin verrata maailman muiden ilmiöiden pitkäpiimäisyyttä. Elettiin Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuuden kevättä, ja lehti kertoi todisteeksi huumorintajuisuudestaan seuraavan vitsin: ”Neuvostososiologit ovat selvittäneet tutkimuksissaan, että Neuvostoliitto on atomisoitunut yhteiskunta, mutta aktiivinen ja ytimeltään terve”.

Neuvostoliitto, jonka kuukahtaminen odotti vielä puolen vuosikymmenen päässä, oli esillä Peili-palstalla monin tavoin. Tiedotustutkimuksen 10-vuotispäivien kunniaksi pastalla julkaistiin ”TT:N KK:N KEHOTUSSANAT”, jotka sovelsivat Neuvostoliiton kommunistisen puolueen keskuskomitean neuvostokansalaisille aina vallankumousjuhlissa suuntaamia kehotussanoja. Näissä omissa sanoissamme julistettiin kunnia ”Suurelle Tiedotustutkimukselle, joka avasi uuden kauden ihmiskunnan historiassa!” Kunniaa ja mainetta jaettiin myös ”Suuren Journalismisodan veteraaneille ja kaatuneille!” ja kaikkien maiden tiedotusoppineita kehoitettiin liittymään IAMCR:ään. Tiedotusoppineiden tuli taistella yhdessä ”tieteidenvälisen rauhan säilyttämisen ja varmistamisen puolesta, resurssikilpailua, julkaisukierrettä ja aggressiivista kateutta vastaan”. Suomen tiedotusoppineita vaadittiin poistamaan ”päättäväisesti byrokratismia, vitkastelua ja elättimieliä”.

Ja tulihan se sieltä – kehotussanoissa lähetettiin ”tulinen tervehdys sosiologian harjoittamaa yliopistollista riistoa, sortoa ja imperialismia vastaan tieteellisen vapauden ja riippumattomuuden puolesta taisteleville!”.

Tiede- ja korkeakoulupolitiikan muutokset olivat esillä Peili-palstalla toistuvasti. Kriitikki kohdistui usein määrällisten tulosindikaattoreiden käyttöönottoon, mikä nähtiin – ehkäpä oikein – yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden alistamisena sellaiseen luonnontieteiden mallin mukaiseen arviointiin, jossa ei ollut mitään menestymisen mahdollisuuksia. Peili-palsta kertoi, että ”tieteellisen arvioinnin jyrä lähenee hiljakseen tiedotusopinkin onneloita” ja neuvoi Tampereen yliopiston tiedotusopin laitosta nostamaan vapaaehtoisesti tohtorituotantonsa 60 kilosta 125 kiloon – vitsi oli tosin vanha jo silloin. Toisaalta palsta kannusti ratkaisemaan tuotanto-ongelmat nimitysvalinnoilla: jos leikkikoulun käyneet nimitettäisiin ylioppilaiksi, kaikki yliopistoon päässeet olisivat jo tohtoreita. Tässä järjestelmässä vanha tohtorin titteli korvattaisiin nimikkeellä Ukko (God). Palsta lainasi myös Tiedotustutkimuksen päivillä vierailutta Lawrence Grossbergia, jonka mukaan tutkijan kannattaa muuttaa mieltään jatkuvasti, koska vain sillä tavoin voi pysyä kyllin tuottavana.

Tiedotustutkimus etsi, kuten aina, myös vuosina 1986–88 omaa ja tieteenalansa identiteettiä. Lehti oli kyllä vakuuttunut linjastaan: se oli tieteellinen separaattori, joka erotteli kerran kerran ja tarjosi lukijoilleen kurrin edulliseen hintaan. Se valitsi myös itselleen sloganin: ”Tiedotustutkimus – jo siellä, mistä muut vasta tulevat!”. Ja se löysi

yhtymäkohtia olemuksessaan myös Suomen ulkomaalaistoimistoon: kummallekaan miikään vieras ei ollut inhimillistä. Tampereen tiedotusopin laitosta lehti kuvaili radikaalien ruutiukkojen ranchiksi, jossa simulaatiota luultiin vielä juustoksi.

Peili-palsta oli ylpeä siitä, että tiedotusoppi oli ”oppi aina vaan”, sillä samaan aikaan Helsingin yliopiston pieni konsistori keskusteli hotellitieteen perustamisesta.

Tiedotusopin opettajille ja tutkijoille palsta suositteli nimityksiä, jotka oli mukailtu juuri silloin suomennetusta Nels Andersonin klassikosta ”Kulkumiehet – hobojen elämää 20-luvun Amerikassa”. Hobojen keskuudessa esimerkiksi nimitys ”jäykkis” tarkoitti kerjäläistä, joka teeskentelee halvaantunutta. Omasta tiedeyhteisöstään palsta löysi seuraavat arkkityypit: niuhis, kuis, jurris, kuivis ja tyhmis.

Helsingin ja Tampereen välisten vanhojen kiistojen Tiedotustutkimus uskoi jo jääneen taakse, sillä kirjan ”Ongoing Research in Communication/Mass Communication in Finland 1987” mukaan Osmo A. Wiiolla ja Kaarle Nordenstrengillä oli yhteinen tutkimusprojekti nimeltä ”Response to questionnaire did not arrive in time”.

Juhlavuonna 1988 Peilillä peilaten -palsta raotti hieman Tiedotustutkimuksen toimituksen työskentelyä. Lehti esitteli lukijakirjeen, jossa sanottiin: ”Luettuani viimeisen lehden numeron minusta näyttää nyt aivan ilmeiseltä, että julkaisunne on luisunut lopullisesti potenssaalisen antikommunardismin käsiin, käsiin joita tahraa tieteellisen nekrofilian kirkas veri!”. Se referoi myös toimituksen keskustelua dosentti Kurkkusen tarjoaman artikkelin julkaisemisesta. Artikkelin aiheena olivat kolesterolia sisältävät kohtaukset Sveitsin televisiossa. Samalla dosentti Kurkkunen kysyi, oliko toimitus laittanut mielenosoituksellisesti vinoon otsikon hänen edellisessä julkaistussa artikkelissaan *Piilosokerikohtaukset kolmessa sarjafilmigenressä*. Toimitus päätti julkaista tarjotun käsikirjoituksen, vaikka katsoi, ettei Kurkkunen ole oikeastaan julkaissut sitten *Leivinjauhemainosten ontologian* mitään lukemiskelpoista.

Vuoden 1988 viimeisessä numerossa lopetin kauteni melko synkissä tunnelmissa ja mietin, onko uralla muita vaihtoehtoja kuin Aatos Erkko tai Eetos Arkku. Olin silloin 31 vuotta ja yhteiskuntatieteiden lisensiaatti. Tohtorin tutkinnon suorittamisen ylärajaksi vaadittiin jo silloin 30 vuoden ikää ja puuhastelua suomeksi julkaistavan tutkimuksen parissa pidettiin jo silloin turhana, suomalaisen tieteen kehityksen kannalta jopa vahingollisena. En uskonut asiaa vaan siirryin jatkamaan samaa työtä vuonna 1987 perustettuun Hanki ja jää -kustantamoon, joka julkaisi vuonna 1989 jo puheena olleen Irma Sulkusen kirjan ”Naisen kutsumus – Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen”.

Tiedotustutkimus oli naistutkimuksen etujoukoissa, entä miestutkimus? Sekin nooterattiin pienellä runolla:

*Isien työn ansiosta
protokollaa kestää!*